

2018-02-25

halland@lansstyrelsen.se

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

kopia:

bn@varberg.se

kansli@kulturmiljohalland.se

Begäran om byggnadsminnesförklaring för Lindbergs prästgård, Varbergs kommun, Hallands län.

Lindbergs prästgård, som ägs av Lindberga församling, är unik och anses vara Hallands bäst bevarade prästgård. Prästgården byggdes 1844 och ligger med en parkliknande trädgård mitt i kulturmiljön Lindbergs kyrkby, granne med kyrka och kyrkogård, klockaregård och en folkskola. Kyrkofullmäktige i församlingen har dock bestämt att gården ska rivas och har för avsikt att sälja marken till en exploatör som vill bygga ett flerbostadshus på platsen. Prästgården ligger utanför detaljplanelagt område varför inget rivningslov krävs.

Svenska byggnadsvårdsföreningen hemställer att Länsstyrelsen i Halland beslutar att

- Lindbergs prästgård förklaras som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen 3 kap 1§
- tillse att de rivningsarbeten som pågår på Lindbergs prästgård omedelbart stoppas enligt kulturmiljölagen 3 kap 5§ i avvaktan på utredning och slutligt beslut med anledning av begäran om byggnadsminnesförklaring
- en grundlig utredning genomförs av byggnaden och bebyggelsemiljöns kulturhistoriska värden, såväl historiska, byggnads- och teknikhistoriska värden som byggnadens konstnärliga och miljömässiga värden.

Motivering

Sammanfattning av motiv för byggnadsminnesförklaring

- Flera inventeringar av Lindbergs prästgård visar att gården har ett mycket högt kulturhistoriskt värde och bedöms vara av byggnadsminnesklass.
- Gården har en sällsynt byggnadskonstruktion och har därför stort teknikhistoriskt intresse. Den påbörjade rivningen visar också att det under sentida ytskikt finns välbevarade kalkmålningar, sannolikt från mitten av 1800-talet.
- Prästgårdar har som byggnadstyp svagt skydd och antalet välbevarade prästgårdar minskar snabbt varför dessa bör skyddas.

Lindbergs gård har dokumenterat högt kulturhistoriskt värde

Det framgår av olika inventeringar att Lindbergs prästgård bedöms vara av "nationellt intresse", "att den är omistlig", bedöms vara en "byggnad i byggnadsminnesklass", är "en av landskapets bäst bevarade prästgårdar från 1800-talet" och att den har "ett speciellt värde som exempel på en viss tids byggnadsskick".

Riksantikvarieämbetet bedömde 1989 att Lindbergs prästgård har "ett kulturhistoriskt värde av sådan betydelse att ombyggnad eller försäljning bör föranleda samråd med antikvarisk myndighet. Vidare bör byggnaden förses med skyddsföreskrifter enligt 8§ lagen 1988:183

eller enligt 24§ i förordningen 1989:88, byggnadsminnesförklaring eller via detaljplanbestämmelser enligt plan- och bygglagen".

Se vidare inventeringarna i bilaga 1.

Lindbergs gård har en sällsynt byggnadskonstruktion

Inför kommande rivning har församlingen nu påbörjat avlägsna sentida ytskikt. Härvid gjordes en överraskande upptäckt; byggnaden skulle kunna vara ett stampjordsbygge, ett slags lerjordshus. Den skulle också kunna vara ett gjuthus. Båda konstruktionerna är mycket ovanliga i bostadshus från mitten av 1800-talet. När de sena ytskikten lossas friläggs också kalkade och bemålade väggar, möjligen från 1844. Kombinationen av den ovanliga konstruktionen och de välbevarade 175-åriga ytskikten bedömer vi är mycket sällsynt. I skrivande stund är konstruktionen inte närmare utredd.

Det finns inga indikationer på att något i konstruktionen skulle vara skadat eller sjukt. De delar som tagits bort i interiören finns i tryggt förvar och kan återinstalleras vid en renovering av gården.

Skyddet för prästgårdarna försvagades när kyrkan och staten skildes åt

Lindbergs prästgård är en del av en kulturhistoria som sedan början av 1990-talet skingras i accelererande fart. År 1989 skrev Riksantikvarieämbetet att det fanns 1528 prästgårdar i kyrkans ägo. År 2008 fanns 588 prästgårdar i bruk som tjänstebostäder, samma år bedömdes att cirka 100 prästgårdar såldes per år.¹

I Kulturarvsutredningens slutrapport från år 1996, *Skyddet för kulturmiljön*, föreslogs att kulturminneslagen² kompletteras med skydd för det stora antal prästgårdar som har betydande kulturhistoriska värden. Utredningen ansåg att prästgårdar byggda före 1940 borde få ett bättre skydd innan Svenska kyrkan och staten skildes åt år 2000 och den statliga kontrollen upphörde. Detta skedde dock ej. Pastoraten tog över förvaltningen av prästgårdarna. Skyddet består idag endast av plan- och bygglagens generella bestämmelser om varsamhet. Då byggnaderna ofta ligger utanför detaljplan och sammanhållen bebyggelse kan förändringar och rivningar hanteras av pastoratet själva utan tillstånd/prövning av expertis eller myndighet.

För Svenska byggnadsvårdsföreningen dag som ovan

Vicki Wenander
Bebyggelseantikvarie
Ordförande

Sten Nilsson
Byggnadsvårdare
Länsombud
Vice ordförande Halländska hus och gårdar
snickarnilsson@gmail.com mobil: 070 334 55 34

Svenska byggnadsvårdsföreningen grundades 1975 och är en oberoende icke vinstdrivande, ideell förening med cirka 6000 medlemmar. Föreningen är en miljöorganisation vars huvudsakliga ändamål är att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård och sunt byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv och nyttja detta som en resurs i stadsutvecklingen samt att främja en god stadsmiljö och god kvalitet i övrigt i nutida stadsplanering.

¹ Giertz, Martin, *Svenska prästgårdar*, 2009 och Dahlberg, Markus & Franzén, Kristina (red.), *Sockenkyrkorna: kulturarv och bebyggelsehistoria*, 1. [uppl.], Riksantikvarieämbetet, 2008).

² Nu benämnd kulturmiljölagen

Bilaga inventeringar:

Kulturmiljö Halland, bebyggelseinventering, 2009.

Inventeringen är utförd i samverkan med länsstyrelsen och de halländska kommunerna. Lindbergs prästgård bedöms vara en "Klass A byggnad" vilket innebär att byggnaden har ett värde av nationellt intresse och att den är omistlig. Prästgården bedöms vara en byggnad i byggnadsminnesklass.³

Värdering 1996 av prästgårdens kulturhistoriska värden

Syftet med värderingen var att ta fram förslag till skyddsföreskrifter enligt Kyrkolagen.

Värderingen lyder:

”Kyrkan, prästgården och bebyggelsemiljön de ligger i har ett mycket stort kulturhistoriskt värde och omnämns i Varbergs KMV-program (kulturmiljövårdsprogram för Varbergs kommun, ej politiskt antaget). Prästgården får anses vara en av landskapets bäst bevarade prästgårdar från 1800-talet. Den har därför ett speciellt värde som exempel på en viss tids byggnadsskick och som exempel på en viss tids byggnadstyp, den s k salsbyggnaden. Med hänsyn till nämnda värden rekommenderas att kontakt tages med Landsantikvarien vid Hallands läns museer i Halmstad inför ombyggnadsplaner samt vård- och underhållsåtgärder.”

Riksantikvarieämbetets rapport från år 1989, Prästgårdar i Sverige

Lindbergs prästgård bedömdes som en miljö av lokalt eller länsintresse med en huvudbyggnad placerad i kategori 2, med "ett kulturhistoriskt värde av sådan betydelse att ombyggnad eller försäljning bör föranleda samråd med antikvarisk myndighet. Vidare bör byggnaden förses med skyddsföreskrifter enligt 8§ lagen 1988:183 eller enligt 24§ i förordningen 1989:88, byggnadsminnesförklaring eller via detaljplanbestämmelser enligt plan- och bygglagen".

Nordiska museet, frågeformulär, 1918

Inför avvecklandet av prästgårdsjordbruken skickade Nordiska Museet ut ett frågeformulär till alla prästgårdar. 17 december 1918 fyller kyrkoherde Lindegren i frågelistan och skriver att prästgården är byggd 1843 och 1844. Lindegrens text innehåller mycket information. Han uppger att

byggnaden är delvis nybyggd. Den södra delen, "expeditionsrum, bostadsrum för Pastor och brandfritt arkivrum med förstuga äro nybyggd". Huset i en våning med åtta rum är väl underhållet, senast reparerat 1915 och 1916. Byggnaden är uppförd i "kalkbruk och sten med 10 tum tjocka väggar", huset är rappat och taket är ett dubbelt spåntak med tegel. Prästgården ska omregleras 1925. Lindegren uppger att en resehandbok nämner "Lindbergs kyrka och Herrgård", "Ordet herrgård torde hänföra sig till Lindbergs prästgård, innan den fick ecklesiastisk natur. Men säkerligen omnämndes då äldre manbyggnad." Till frågelistan bifogar Lindegren bland annat en detaljerad planritning i skala 1:200 som visar byggnaden innan den förlängdes åt söder samt en situationsplan. Situationsplanen är även den med skala, baseras på en laga skiftes karta från år 1845. Prästgården omgavs då av åker, åt öster en gårdsplan. Längre österut ligger två ladugårdar som flyglar till huvudbyggnaden, trädgården är placerad mellan en ladugård och kyrkogården i norr, där finns en vattendamm. Mellan gårdsplanen och ladugårdsflyglarna löper enligt kartan en gata till kyrkan. Trädgården, trädgårdstämpan, ladugårdsplanen och huvudbyggnadens gårdsplan är alla kringgårdade. I söder och öster avgränsas prästgårdstomten av landsväg, i norr av kyrkogård och i väster tar åkrarna vid.

³ Till Klass A räknas en byggnad som är mycket välbevarad/ursprungligt skick exteriört och oftast även interiört samt som uppvisar en kombination av höga byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriska värden liksom upplevelsevärden.

